

Gerçekçi sanattan yana, aydınlanma yolunda, insanın insanı sömürmediği, ayrımcılığın, ayrıcalıkların, din istismarı ve cinsiyetçi yaklaşımların olmadığı, eşitlikçi, barışçıl bir dünya istiyoruz... Tarafsız değiliz...

Artı fanzin 2 yaşında...

Yeni Yeleneği Kutluyoruz... 2024

“SERMAYEYE CENNET, EMEĞE CEHENNEM”

Evrensel gazetesinin 24 Ocak 2022 tarihinde yayımladığı “Türkiye’yi sermaye için cennet, emekçiler için cehenneme çeviren 24 Ocak Kararları ve Güncelliği” başlıklı yazıda 12 Eylül Darbesi ile 24 Ocak Kararları arasındaki bağı, darbeyi yapan Cuntanın Başkanı *Kenan Evren*’in sözleriyle çok açık ortaya konmuştur. Aynı gazete yazısından öğreniyoruz ki; *Kenan Evren* 7 Ocak 1991’de: “Eğer 24 Ocak Kararları denen kararların arkasından 12 Eylül Dönemi gelmemiş olsaydı, o tedbirlerin fiyasko ile sonuçlanacağından hiç şüphem yoktu. Böyle sıkı bir askeri rejim sayesinde o tedbirler meyvesini vermiştir” demiştir. O dönemin Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) başkanı *Halit Narin*’in 12 Eylül 1980 sonrası şu sözleri: “Bugüne kadar hep işçiler güldü, şimdi gülme sırası bizde” çok anlamlıdır. Bu iki açıklama bize, 12 Eylül Darbesi’nin ve öncesinde yaşananların asıl nedenini çok açık seçik göstermektedir. 24 Ocak Kararları’nı grevlerle karşılayan işçi sınıfına, sermaye 12 Eylül Darbesi’yle yanıt vermiş oldu.

Nedir 24 Ocak Kararları? Neden 43 yıl sonra hala böyle bir ekonomik programı konuşuyoruz? 24 Ocak Kararları... Sıradan bir ekonomik programı değildir. Büyük bir toplumsal dönüşüme neden olan kararların uygulanmasının temelidir desek abartmış olmayız. Çok genel olarak o güne kadar uygulanan kamucu politikardan, korumacı ekonomik modelden vazgeçilerek neoliberal ekonomik modele geçişin kararlarıdır. Bu kararlar, içeriden TÜSİAD, dışarıdan IMF ve Dünya Bankası’nın etkisiyle uygulamaya kondu. Aynı yazıdan devam edersek:

“Sermayenin istediği, ücretlerin düşürülmesi yoluyla yurt içi talebin daraltılması ve yurt dışı pazarlara ihraç edilecek artı değerın yaratılmasıydı. İhracata dayalı ekonomi modeli olarak adlandırılan yeni modeli, yerli üretimin sınırlandırılarak ithalata ve paraya bağımlılığın gelişmesine, kamunun özelleştirmelerle üretimden çekilmesine, özel tüketimin arttırılmasına ve özel sektörün kamu kaynaklarıyla desteklenmesine dayandı.”

Artı fanzin 2 yaşında / 1

“Sermayeye Cennet, Emeğe
Cehennem” /2

Gemileri Yakmak
Merve Okulu - İsmail Balıkçı / 4
Katılımcı Yorumları
Şükran Ceyhan / 8
Aydın Karaküçük / 8

“Tanrı Öldü...”
Aydın Karaküçük / 9

Dostluk Kavramı Üzerine
Hüray Kılıç / 14

Kitap Tanıtımı
Suna Can / 17

Öğrenci Evi (Öykü)
Hüray Kılıç / 18

Sürgün (Şiir)
Nihat Behram / 21

12 Eylül Darbesi'ni izleyen günler, aylar için-
de; emek baskı altına alınırken, işçi sınıfının ör-
gütleri dağıtılmış, emekçi ve memur maaşları
ve ücretleri yıllar içinde erimesiyle gelir ada-
letsizliği, gelirler arası uçurum sürekli artmıştır.

Bakalım o günlerden bugünlere neler de-
ğişmiş ülkemizde:

- Öncelikle 12 Eylül'ün acı tablosu: 650 bin kişi gözaltına alındı. 39 ton gazete, dergi, kitap yakıldı. 927 basın ve yayına yasak konuldu. 1 milyon 683 bin kişi fişlendi. 14 kişi açlık grevinde öldü. 171 kişi işkencelerde katledildi. 517 kişiye idam cezası verildi. 50 kişi idam edildi. SONUÇ: Sindirilmiş bir toplum.

- Bu yönetimin hazırladığı 1982 Anayasası, 1961 Anayasası'yla elde edilen temel hak ve özgürlükleri sınırlandırarak adım adım Türkiye'yi sermaye için bir cennet haline getirdi. 1980-1987 arasında reel ücretler yüzde 40 geriledi.

- Bu uygulamalarla neredeyse paralel olarak toplumcu aydınlar bir bir cinayetlere kurban gitti... 24 Ocak Kararları'na karşı çıkan DİSK'in Genel Başkanı Kemal Türkler 22 Temmuz 1980'de öldürüldü. Toplumu aydınlatacak birçok akademisyen ve gazeteciler öldürüldü; *Muammer Aksoy, Ahmet Taner Kışlalı* gibi... Bu cinayetlerden biri de garip bir tesadüf olarak 24 Ocak 1993'te araştırmacı gazeteci *Uğur Mumcu*'nun katledilmesidir.

- 2 Temmuz 1993'te Sivas'ta yaşanan Madımak Katliamı'nda aydınların sığındığı otel yakılırken: "*Cumhuriyet burada kuruldu burada yıkılacak*" sloganları, aydınlanmış bir toplum istemeyen güçlerin duymak istediği seslerdi.

- Özelleştirme furiasıyla Cumhuriyet'in ilk yıllarında hızlı kalkınma hedefiyle kurulan Kamu İktisadi Teşekküller (KİT'ler); Türk Telekom, Şeker Fabrikaları, Seka Kağıt Fabrikası, Sümerbank gibi kuruluşların taşınmaz malları yağmalandı.

- 2000'li yıllarda neredeyse her ile en az bir üniversite açma politikalarıyla ülkedeki üniversite adıyla açılan kurumların sayısı 200'ü geçti. Çoğu özel kurumlar olan bu üniversitelerden mezun olanlarla diplomalı işsizler ordusu oluşturuldu.

- Devlet kurumlarına özellikle de Milli Eğitim Bakanlığı'na verilen kadrolar daraltıldı. Sözleşmeli, ücretli öğretmen tanımlarından sonra "atanamayan öğretmenler" kavramını tüm toplum olarak öğrendik. İnşaatta çalışırken, yüksekten düşüp ölen, atanamayan öğretmen haberlerini duymaya başladık.

Son 10 yılda ise ortaöğretim kurumlarının birçoğu, imam hatip okullarına çevrildi.

- Sermayeye satılan kupon araziler, yabancılarla dolarla ev satın almaları karşılığı satılan TC vatandaşlığı... paranın saltanatı...

- Türkiye'yi sermaye için gerçekten cennet olmayı sürdürecektir açık kapı politikaları... Türkiye önce savaştan kaçanlar sandığımız Suriyelilerin, sonra Taliban yönetiminden kaçan ABD ordusuna Afganistan'da hizmet etmiş genç Afgan erkeklerin istilasına uğradı. Türkiye ucuzun da ucuzu bir emek pazarı haline geldi. Burada Özbekistan, Türkmenistan gibi Orta Asya ülkelerinden gelenleri de saymak gerekiyor. Düşük gösterilen işsizlik oranı bile yüzde 10'dan aşağı düşmemektedir.

- Sağlıkta özelleştirme politikalarıyla devlet hastaneleri kapatılırken devasa hastaneler birer fabrika gibi çalışmaya başladı. Eskiden hasta olarak adlandırılan vatandaşlar artık müşteri olarak adlandırılır oldu.

- Daha önceleri bilmediğimiz, doktor dövme... öğretmen dövme... olayları sıradan hale gelirken: "*Doktor bile dövüyor*" diye övünen insanlar gördük son yıllarda. Bu ülkenin kaynaklarıyla okuyup doktor olan gençlerin; sağlıkta şiddet yasası çıkmaması, ücretlerin düşük olması nedeniyle yurt dışına gitmeleri sorun oluşturmadı. "*Giderlerse gitsinler*" söylemi sağlık politikası haline geldi.

Bu liste uzayıp gidiyor...

Polisiye olaylarda sorulan en temel soru: "*Bu olay kimin işine yaramıştır?*" Türkiye'de 24 Ocak 1980'den bugünlere... Dahası 12 Mart 1971'den bu yana olup bitenler için de aynı soruyu soruyoruz... Toplumun böyle sindirilmesi, kimin işine yaramıştır? Tabii ki sermayenin...

ROMAN

30 Eylül 2023 tarihinde irdelendi

GEMİLERİ YAKMAK* **Yusuf Ziya Bahadınlı**

Merve OKULU
İsmail BALIKÇI

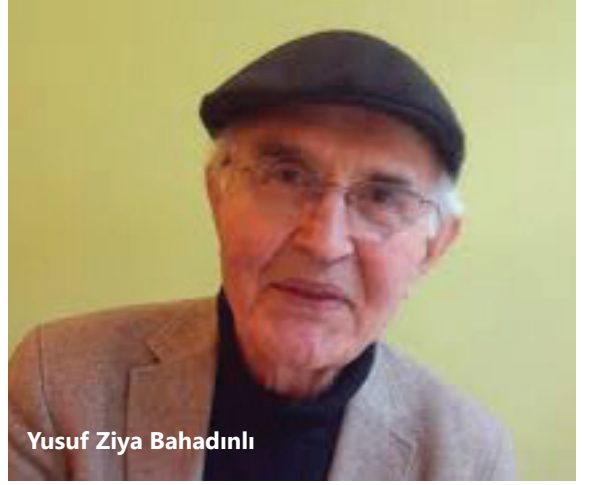
Yusuf Ziya Bahadınlı Gemileri Yakmak adlı romanında, Milli Mücadele sırasında Antep'in farklı kesimlerinin Milli Mücadele'ye olan yaklaşımlarını ele alıyor. Bu romanda geçmişte yaşananlardan yani 40-50 yıl sonrasındaki olanlardan dersler çıkarılmaya çalışılır. Milli Mücadele döneminde düşmanla işbirliği yapanlar; savaş sona erdiğinde, mücadele başarıyla sonuçlandığında, mücadeleyi sanki kendileri yapmış gibi davranıp, meclis çatısındaki siyasal partilere girerek kendi çıkarlarını korumaları romanda başarılı şekilde işlenmiştir.

Dil ve Anlatım

Üçüncü tekil anlatımla, sade, akıcı ve yalın bir dille yazılmıştır. Roman farklı zaman dilimlerinde paralel kurgu yöntemiyle örülmüş, kurgular arası geçişleri çok iyi yapılmıştır. Yazar karakterlerde bilinç akışı yöntemini denemiştir. Antep yöresinin deyimlerine, Kürtçe ninni ve söyleşilere yer vererek anlatımı zenginleştirmiştir.

Karakterler

Memo: Romanın ana karakteridir. Roman ilerledikçe karakter dönüşüme uğrar. Gözü karadır. Bu gözü karalık, Antep'in genelevlerinde kabadayı olmasını sağlar. Doktor Ferit ile tanışması hayatında dönüşüm sağlar, partililik faaliyetlerine katılıp bildiri dağıtır.

Yusuf Ziya Bahadınlı

Musto: Memo'nun babasıdır. Kürt'tür. Fransızların Antep'i işgali sırasında çocuk Kamil'in Fransız askerleri tarafından öldürülmesine ilk reaksiyonu veren kişidir. İşgalleri içine sindiremediği için Kuvâ-yi Milliye hareketlerine katılır.

Antep'in Ağaları: Antep'in varlıklı aileleridir. Feodal sistemin tipik örnekleridir. Kendi çıkarları için işgal kuvvetleriyle birlikte hareket ederler. Dönem adamıdır. İşgal döneminde Ermenilerin mallarına el koyan ailelerdir. Çok partili dönemde bu kişilerin çocukları iktidar ve muhalefet partilerinde milletvekili olmuşlardır.

Hacı Osman Ağa: Yüncüzadelerdendir. Varsılığının sebebi koyun sürüleridir. CHP'den milletvekili olmuştur.

Keyifzade Hüsnü Ağa: Keyifzadelerdendir. Varsılığının sebebi Antep hamamlarına sahip olmasıdır. Oğlu Cemil Keyfoğlu Demokrat Parti'den milletvekili olmuştur.

Fazlı Efendi: Varsılığının sebebi kereste ticaretidir. Oğlu Orhan Yurdatan Demokrat Parti'den milletvekili olmuştur.

Doktor Ferit: İşçi Partisi'ne üyedir. Öldürülmesi için Memo'ya hedef gösterilir. Memo onu öldürmeden önce tanımaya çalışır. Memo'nun hayatında dönüşüme sebep olur. Memo'ya kitaplar okutur. Öncesinde de okuma alışkanlığı olan Memo'ya daha doğru okumalar yaptırarak Memo'yu sorgulamaya iter. Memo onu tanıdıkça sosyalizm ile tanışır. Haktan, emekten, özgürlükten yana olmaya başlar.

Zilfo Çavuş: Fransız direnişi sırasında Kuvây-i Milliye çetelerini komuta edip onlara erzak sağlar. Çok partili dönemde İşçi Partisi'ne destek verir.

Osman: İşçi Partisi'ne sonradan katılır. Memo'yu vurup öldüren partinin içindeki haindir.

Sevda: Antep genelevlerinin patronudur. Memo'ya âşiktir. Varsıldır. Memo'nun geçim kaynağıdır.

Abdullah ve Kara Celil: Memo'nun en yakın arkadaşlarıdır. Görev adamıdır. Memo için adam bile vururlar.

Mehtap: İzmirlidir. Sevda'nın yanında çalışmaya başlar. Güzel bir kadındır. Ünü kentte yayılır. Kapisında günlerce kuyruk oluşur. Memo ile birlikte olur. Sevda'nın onu kovmasına neden olur bu olay.

Azize Hanım: Keyifzadelerdendir. Duldur. Hacı Osman Ağa, Azize Hanım'ı ikinci eş olarak almak ister.

Örge

Yazar romanı iki temel bölümde paralel kurgu şeklinde anlatıyor. Memo'nun vurulma süreci ile başlayan roman Antep'in direnişinin ve Antep'in folklorik-kültürel yapısının anlatıldığı Musto'nun dönemi ile Cumhuriyet'in ilk yılları ve Çok Partili Dönem'in anlatıldığı Memo'nun dönemi arası geçişlerden oluşuyor. Bahadırlı üç dört günlük hastane süreci boyunca bu geçişleri yaparak iki dönem bütün romana çok iyi bir şekilde yediyor. Bu iki dönem arasında ortak noktalar göze çarparken aynı ailelerin iki kuşağını bu dönemlerde gösteriyor bize yazar.

Çatışmalar

İç çatışmalar: Memo Antep'in ünlü kabadayısıdır. Yaşamını genelevlerden gelen gelir ve kabadayılık çerçevesinde sürdürür. Bir gün kendisine Doktor Ferit'i öldürmesi için gelir ve Doktor Ferit vatan haini olarak tanıtılır. Memo Doktor Ferit'i öldürmeden önce tanımaya çalışır. Onunla tanışır. Doktor Ferit'ten önce rastgele kitap okuyan Memo'nun Dok-

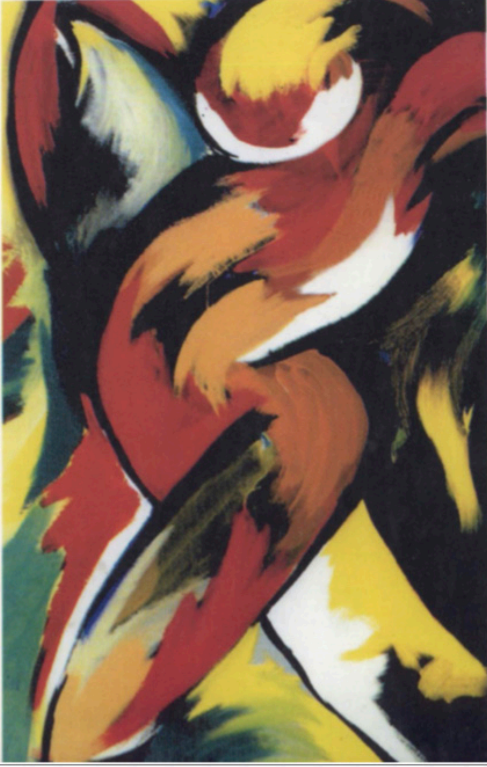
tor Ferit ile tanışmasından sonra Doktor Ferit'in kendisine verdiği kitapların da etkisiyle yaşam şekli değişmeye başlar. Hayata bakış açısı değişir. Onu cinayete teşvik edenlerin gerçek yüzünü görmeye başlar. Daha önce de haklının yanında olma, güçsüzü koruma isteğini daha doğru bir eksene çekmeye başlar. Daha kopuk olan hayatını evlilik ile düzene sokmaya çalışır. Önceki gibi kolay yollardan para kazanmak istemez. Geçim kaynağı noktasında Sevda'ya bağlı kalması ile birlikte eski hayatı ile yeni hayatı arasında çatışkı içerisinde kalır. Partiye girmesiyle birlikte haktan, emekten eşitlikten yana olmaya başlar sömürüye karşı başkaldırır. Bu çatışmalar çerçevesinde roman ilerler.

Sınıfsal çatışmalar: Her iki dönem içerisinde de sınıfsal çatışmalara yer verilmiştir. Özellikle işgal dönemi Antep hamamları, bu sınıfsal çatışmayı gözler önüne serer. Hama giden zengin kadınlar çiğ köfte yerken fakir insanlar ise mercimek aşı yemek mecburiyetindedir. Ayrıca vatan savunmasında yine bu alt gelirli bir aileden yer alan bir kadın beş çocuğunu düşmanla savaşmaya göndermiştir. Çok Partili Dönem'de ise yine bu varsıl aileler meyhanede ön masaları işgal etmektedir.

Birey-Sistem çatışması: Memo özellikle İşçi Partisi'ne girdikten sonra sistemle ciddi şekilde çatışır. Partiye girmesiyle birlikte bildiri dağıtmaya başlar. Bildiri yüzünden İsmet Paşa, Antep seyahatini yarıda bırakınca karakol müdürü Memo'yu karakola çağırıp: "Oğlum güneşe karşı işenmez, bunu bir defa sok kafana. Çal, çırp, as, kes, vur, kır, bunlar pek önemli değil. Ama evladım neden girdin partiye. Ulan bilmiyor musun başındaki herifi? Herif kızıl komünist ulan! Sen komünist olamazsın, Antepli komünist olamaz" diye bağırır. Memo 'ya istediği her türlü suçu işleyebileceğini fakat bildiri dağıtıp sistemle çatışmamasını alenen söyler.

Siyasi Çatışmalar: Cumhuriyet Halk Partisi-Demokrat Parti-İşçi Partisi arasında siyasi çatışmalar vardır.

yusuf ziya bahadınl
gemileri
yakmak

Bireysel Çatışmalar: Memo ile hemen hemen bütün karakterler arasında çatışkılar vardır. Bunun yanı sıra Zilfo Çavuş ile Yüncüzadeler arasında, hamamdaki kadınlar arasında, Mehtap ile Sevda arasında bireysel çatışmalar vardır.

*Nesneler ve Nesnelerin Birliği
Gösteren Nesnelere*

Kamil'in Öldürülmesi: Fransız askerlerin Kamil'i öldürmesi halkta bıkkınlığa sebebiyet verir. Bu olay direnişin başlangıcını gösterir.

Hamam sahneleri, mercimek aşısı ve çiğ köfte: Antep bölgesindeki halktaki sınıf ayrımlarını gösteren nesnelere. Varsıl aileler çiğ köfte yiyip hamam sefası yaparken fakir aileler mercimek aşısı yemektir.

Gazeteci Çocuk: Erzincan depremi, Finlerin 44. Rus Fırkası'nı imha etmesi, General Franko'nun İspanya İç Savaşı'nda kazanılan savaş araçlarının Finlandiya'ya gönderileceğini gazeteci çocuk sayesinde öğreniyoruz.

Meyhanedeki Ön Masalar: Varsıl kişilerin kullanabildiği masalar sınıfsal ayrımı gösterir.

Evlere Açılan Delikler: Antep direnişi sırasında evlere kaçmak için duvarlara delik açan Milli Mücadeleciler herkes tarafından destek görmez. Bu delikler Milli Mücadele taraftarlarını gösterme işlevine sahiptir.

İlerleten Nesnelere

Ermenilerin Fransızların Yanına Geçmesi: Direnişler sırasında Amerikan Koleji'nin aleyhte propagandaları ve Fransızların kışkırtmalarıyla Ermeni halk Fransızların yanına geçer. Bunun sonunu Ermeni malları varsılların eline geçer. Çok Partili Dönem'de Ermenilerin mallarını ele geçiren Yüncüzadelerden Ömer'e bu yağmadan bahseden Zilfo Çavuş, Yüncüzadelerin küçüğü Zafer tarafından sırtından vurulur.

Nedensellikler sağlam örüldüğü için nesnelere birliği de vardır.

Doktor Ferit'in Öldürülme Teklifi: Damalı tarafından Memo'ya Doktor Ferit'i öldürmesi için para verilir. Görevi alan Memo, Doktor Ferit'i takip etmeye başlar. Doktor Ferit'i tanıdıkça Memo'nun dönüşümü gerçekleşir. Bu açıdan ilerleten nesnedir.

Yüncüzadelerin Koyunları: Antep direnişi sırasında Zilfo Çavuş tarafından Yüncüzadelerin koyunları Milli Mücadele çetelerine dağıtılmak üzere çalınır. Bu durum, Çok Partili Dönem'de Zilfo Çavuş'un ölümüne neden olur. Nedensellikler ile romanı ilerlettiği için nesnelere birliğine örnektir.

Memo'nun Kaybettiği İlk Böbreği: Hikmet'in kardeşi Samet, Abdadi tarafından

kaçırılmış. Samet'i kurtarmaya giden Memo böbreğinden yara alır ve tek böbrekle yaşamak zorunda kalır. Bu olaylardan sonra Memo kabadayılık yapmaya başlar. Bu açıdan ilerleten nesnedir.

Dağıtılan Bildiriler: İşçi Partisi tarafından dağıtılan bildirimler sonucu İşçi Partili birçok üye tutuklanır. Memo, o esnada Antep'te olmamasına rağmen bildirimler yüzünden tutuklanır. Bu açıdan ilerleten nesnedir.

Antep'in genelevleri: Memo'nun hayat dönüşümünde önemli bir noktaya sahiptir. Memo burada Sevda ile tanışır. Kabadayılığı bu genelevlerden besleniyor ve nam alıyor. Bu açıdan ilerleten nesnedir.

Zaman

1919 ile 1969 yılları arasındaki bir zaman dilimini anlatıyor.

Uzam

Romanın konusu; Antep ve yöresindeki genelevler, meyhaneler, kahveler, parti merkezleri ve karakol gibi mekânlarda geçmektedir.

Canlandırma

• Serçeler bir yol kıyısına atılmış kaynamış mısır koçanı üstüne üşüşmüşler, gagalayıp duruyorlar. Koçan bir tane, serçeler sayısız. Ne bir kavga, ne bir gürültü!

• Havada bir çift güvercin var, takla atıyorlar. Sonra yere çakılacakmışçasına inişe geçiyorlar, birden yeniden göğe doğru dümen kırıyorlar.

Toplumsal Çözümleme

Toplumda burjuva ve işçi sınıfı arasındaki değer yargıları karşılaştırılıyor. Antep direnişi sırasında feodalite maddi çıkarlarını gözetirken, milli mücadele veren halk Fransızlar ile savaşırken bir yandan da feodalite ile mücadele etmek zorundadır. Ülkeyi kurtardıktan

sonra siyasi partilere giren yine de burjuva sınıfıdır. Bu sınıf, çıkarı için her şeyi yapmaktadır. Geçmişte işgal kuvvetleri ile işbirliği yapıp onları misafir olarak görmekte, tüm olanaklarını onlara sunmaktayken çok partili sisteme geçiş döneminde de milletvekili, parti başkanı olup siyasi nüfus kazanmışlardır. Dahası polis de onların emrindedir. İş cinayet, suikast, linçle adam yaralamaya kadar götürmektedirler.

Azize Hanım'ın Yüncüzade Hacı Osman Ağa tarafından ikinci eş olarak istenmesi toplumsal çözümleme açısından bize şunu gösterir: Ağaların istediği kadınla evlenebildiğini ve bunu kendisine hak gördüğünü. Bunun için, paranın ve toplumda söz sahibi olmanın, bu isteklerinizi karşılamak için yeterli olmasıdır. Azize Hanım'ın aynı sınıftan olması ise Hacı Osman Ağa'yı reddedilme imkânı verir.

Memo'nun karakoldaki müdür tarafından uyarılması, yüz kızartıcı suçları işlemede bir sakınca görmezken, ideolojik olarak düşüncesini savunması bir suç olarak görülür.

Çok partili hayata geçilmiş olmasına rağmen feodal düzen kırılmamış ve aydınlanmanın önü komünizm suçlamaları ile kesilmiştir.

Doktor Ferit'in dilinden -Yeşil Ordu, Çerkez Ethem ve Yüzbaşı Şahin'in öldürülmesi olayları- Kuvâ-yi Milliye içinde Bolşevik ihtilali etkilerini görebiliyoruz.

İzlek

İnsan yazgısı toplumsal koşullar içinde şekillenir. Sınıfsız bir sistem kurulana kadar mücadele etmek gerekir. Toplumda sınıf bilinci oturana kadar, sınıfını temsil etmek ve bu sınıfa ihanet etmemek gerekmektedir.

* Yusuf Ziya Bahadınlı, *Gemileri Yakmak*, Gelenek Dünya Yayıncılık, 2000, İstanbul.

Katılımcı Yorumları

Şükran CEYHAN- Romanın başkarakteri Memo'nun sorumsuz yaşantısıyla bir mahalle kabadayısından İşçi Partisi üyeliğine evrilen hayat hikayesi ekseninde, Antep'in işgaliyle başlayan Kuvay-ı Milliye dönemi, şehrin ileri gelen zenginlerinin işgal kuvvetleriyle işbirliği, fırsatçılıklarıyla azınlıkların mallarına el koymaları ve savaş sonrası zenginliklerinin kaynağı paralel olarak verilir. Ayrıca 1919'lerden 1970'lere kadar olan dönemdeki siyasi ve toplumsal olaylar konu edilir. Memo İşçi Partili Doktor Ferit'le tanıştıktan sonra değişir. Okuduğu kitaplarla hayatı sorgulamaya başlar ve çevresinden farklılaşır. Kendine kahve açarak çalışma hayatına başlar. Ancak kahvesini mekan edinenleri "Gözlerinde bir ışksızlık, bakışları süzgülün dalgın anlamsız, yitmiş bir başka insan kümesi ..." diye tanımlayarak, partili arkadaşlarının ziyaretlerinin ardından, bu insanları kovarak kahvesini ateşe vermesi "gemileri yakmak" metaforuyla, artık bir daha dönüşü olmayan başka bir dünyaya geçişini anlatır. Ancak Memo'nun bu dönüşümü sanki biraz hızlı olmuş gibi geldi bana. Nedensellikler biraz daha iç çatışmalarla derinleştirilebilir miydi? Ayrıca yazarın kahramanının eylemleri dışında diyaloglarda, yer yer verdiği tarihsel ve açıklayıcı bilgilerde biraz fazla didaktik bir anlatım hissi verdi. Beni rahatsız eden kısmı buydu bu güzel romanın... Bunun dışında ilk defa okuduğum köy enstitülü bir yazar olan Yusuf Ziya Bahadınl'ya akıcı, sade ve yöresel dil motifleriyle zenginleştirdiği toplumsal sorunlar içeren bu güzel romanı için teşekkür ediyorum.

Aydın KARAKÜÇÜK - Yusuf Ziya Bahadınl'nın okuduğum ilk kitabı oldu "Gemileri Yakmak". Öncelikle şunu belirtmeliyim ki karakter dönüşümünü gösteren okuduğum nadir romanlardan biriydi. O nedenle büyük keyif verdi. Ne yazık ki Türk romanlarında karakter dönüşümü ya hiç dikkate alınmıyor ya da yapılmaya çalışılıyor ama nedensellikler tam kurulamadığı için roman etkisini kaybediyor.

Yazarımız Memo'nun dönüşümünü verirken onu faşist alıp bir demokrat, toplumcu biri yapmamış. Böyle uçtan uca değiştirseydi zaten inandırıcı olmazdı. Peki nasıl yapmış? Varoşların yoksul sokaklarındaki acımasız dünyasında büyüyen, bu Kürt çocuğunun ailesindeki insan sevgisini ele alırken göstermiş. Babası Musto Antep direnişinin önemli bir insanı çünkü. Musto da yeni geldiği bu kentte saflığını, iyi niyetini, adalet anlayışını yitirmeden var olmuş ancak hiçbir zaman da kendini ezdirmemiştir. Aynı biçimde de Memo'yu yetiştirmiştir. Memo da babası gibi çevresinde sevilen, sevildiği kadar da çekinilen saygı duyulan bir karakter olmuştur. Tabii yaşam koşulları belli. Memo da bir süre sonra sisteme uymuş, garibandan yana olsa da bir kabadayı olarak çevreye ün salmıştır. Ancak Doktor Ferit ile tanışınca işte o şok olay gerçekleşir. Kendini, yapıp ettiklerini sorgular. Sınıf bilinci oluşur. Okuduğu kitaplar bilincini aydınlatır, içindeki o adaletli ve insanca yaşam ereğine toplumcu, emeğe saygı, daha güzel bir dünya özlemini katar.

Artı Grubu'muzun irdeleme toplantısında karakter dönüşümünün biraz hızlı olduğu yönünde eleştiri gelmişti. Buna kısmen katılıyorum. Ama çok aniden olduğu, altyapısı ve nedenselliği azdı görüşlerine çok katılmıyorum. Roman, öykü gibi yapıtlar sıkıştırılmış yaşamları anlatır. Yazarımız gerekeni gerektiği kadar ve ilgili zaman dilimi içinde anlatarak gereksizi süzmeye çalışmış, diye düşünüyorum.

Roman eski ile yeniyi akıcı bir dille bir arada kurgulamıştır. Bir yandan Baba Musto'nun Antep direnişindeki egemenlerle mücadelesini anlatırken diğer yanda da Memo'yu yine bir sınıf mücadelesinin içinde görüyoruz. Her iki dönem de önemli toplumsal ve sosyolojik olayların olduğu dönemlerdir. Arka planda bunları görürüz. Bu anlamda roman bir belgesel niteliği de taşıyor bence. Özellikle Antep ve yöresini yakından tanıyanlar için eşsiz bir kaynak.

"TANRI ÖLDÜ..."

Aydın KARAKÜÇÜK

İBB Şehir Tiyatrolarında ikinci sezonunu sürdüren "Cadı Kazanı", sanırım en kalabalık oyuncu kadrosunca sahnelenen oyunlardan biri. Senaryosunu Arthur Miller yazmış, Türkçeye çevirenler Orhan Veli Kanık, Vedat Günyol. Yönetmen Yiğit Sertdemir. Arthur Miller'in "Cadı Kazanı-1953" dışında tanınan belli başlı oyunları: "Saticının Ölümü-1949" ile "Bütün Oğullarım-1947" olmuştur.

Karanlık, bir o kadar da kasvetli dekor ve ışıkla tasarlanan sahnelerde geçen oyun, ister istemez insan üzerinde bir baskı, karamsarlık oluşturuyor. Dinamik temposuna karşın izlemek ciddi dikkat istiyor. Ama sanat biraz da bu değil mi? İnsanı rahatsız etmeli, yer yer de psikolojik baskı oluşturmalı... Belki de bu yüzden salona gelen ve görünce içimi umutla dolduran yaklaşık 50-60 kişilik neşeli lise öğrenci grubunun dörtte üçü perde ara-

sında çıktı ve oyunun ikinci yarısını izlemedi. Ama kalan öğrenciler yüreğimi ısıttı. Çünkü oyun sonunda ayağa kalkıp en çok onlar alkışladı, oyunculara tezahürat yaptılar.

İhanet Yılları,

ABD'de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkede büyüyen "komünizm korkusu"nu bastırmak için daha sonra tarihe "cadı avı" olarak geçecek büyük bir soruşturma dalgası başlatılır. 1947-1956 arasında "Amerika'ya Karşı Çalışmaları Araştırma Komitesi" adında bir komite kurulur. Bu komite üniversitelerden, sendikalardan, sinemadan, tiyatrodan ve müzikten birçok insanı sorgular. Büyük bir çoğunluğu kendini kurtarmak için isimler sıralar, ispiyonlar; bir kısmı da suçlamaları reddeder ve kara listeye alınarak işsizliğe, yoksulluğa mahkum olur. Hapse girenler de olur. Bu trajedi içinde en bilineni, en can acıtıcı günümüzde de tartışmaları hala süren "Rosenbergler Olayı"dır.

Atom bombasına ait gizli bilgileri SSCB'ye sızdırmakla Julius Rosenberg ile eşi Ethel Rosenberg suçlanır. Suçlamaları reddeden

çift, idam cezasına çarptırılır. İdam kararına bütün dünya tepki gösterir. Amerikan yetkilileri, yalan söylediklerini kabul etmeleri karşılığında idamlarını 30 yıl hapis cezasına indirilmesini önerirler. Çift bunu kabul etmez. Daha sonra yapılan 20 yıl teklifini de reddederler. *Rosenberg*'ler kararlı bir duruş sergilemektedirler. Son teklif; *Ethel Rosenberg*'in bütün suçu eşine yüklemesi karşılığında serbest bırakılması şeklindedir. Ama bu teklif de geri çevrilir. İdamlarının 18 Haziran tarihinde gerçekleştirileceğinin bildirilmesi üzerine çift, 18 Haziran'ın evlilik yıl dönümleri olmasını gerekçe göstererek idamı, 19 Haziran tarihine alınmasını isterler. Kabul edilir ve *Rosenberglar* 19 Haziran 1953'de elektrikli sandalyede idam edilirler.

Başını *McCarthy* adlı bir politikacının çektiği bu cadı avı politikası, daha sonra "McCarthyizm" olarak adlandırılmış ve hem literatürde hem de tarihin kara sayfalarında yerini almıştır. Siyaseti; devlet mekanizmasını ve medyayı kullanarak çamur atma, karalama yoluyla insanları haksız yere itham eden ve suçsuzları cezalandıran, toplumun temel hak ve özgürlüklerini zedeleyen, demokrasiyi istismar ederek bütün toplumu baskı altına alan antidemokratik bir uygulamanın adı olarak tanımlayacağımız *McCarthyizm*'in üç önemli bileşeni vardır: Siyaset, medya ve istihbarat... Bu tanım ve bileşenler tanıdık geldi mi?

Arthur Miller de bu komitece 1956 yılında sorgulanır. Sorgu sırasında konu "Cadı Kazanı" oyununa gelir. Sorgu tutanaklarından bu bölüme bakalım şimdi:

SORU: Bir komünist şairin edebiyat yoluyla yıkıcılık yapmaya kalkışmasını nasıl karşılıyorsunuz?

MİLLER: Şair dilediği şiiri yazabilir.

SORU: Edebiyat alanında sınırsız özgürlükten yanasınız. Öyle anlaşılıyor?

MİLLER: Özgürlüklere sınır çizilmeye başlanırsa sonu gelmez bunun. Dengeyi halkın sağduyusu sağlayabilir ancak. Sınırsız özgür-

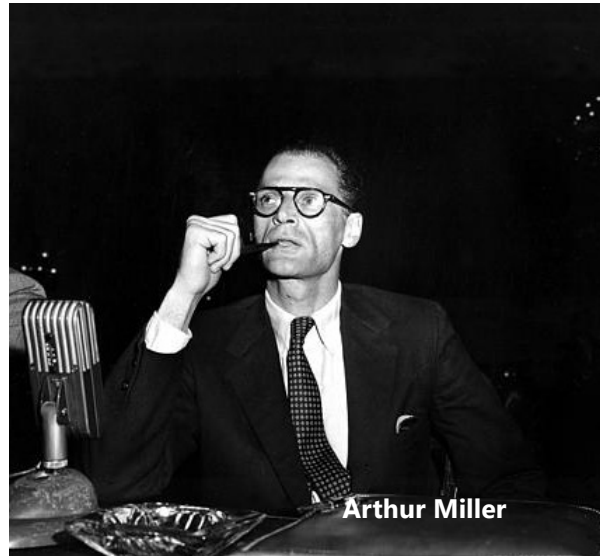
lükten yanayım. Edebiyata baskı, çok kötü sonuçlar doğurabilir. Sovyetler Birliği'nde yirmi beş yıldır bir tek değerli eser yazılamadı.

SORU: 1692'deki cadı avlarını konu alan oyununuz, "Cadı Kazanı", komitemizin çalışmalarlarıyla ilgili paralellikler taşıyordu değil mi? Komünist basın da oyununuzu bu açıdan değerlendirdi.

MİLLER: Evet

Daha sonra sorular, *Howard Fast* adlı bir komünist gazetecinin "Cadı Kazanı" oyununu beğenip övmesi ve bunu da gazetesinde yayınlaması üzerine yönelir. *Miller*'in bu yaklaşıma yanıtı: "Tiyatroyu sadece siyasal açıdan değerlendirenlerin düşüncesi beni ilgilendirmez. Yerseler de önemi yok, övseler de. "Cadı Kazanı"nı yazmayı 1938'de düşünmüştüm. O sıralarda *Rosenberglar*in adlarını bile bilmiyordum. Oyunun sahneye konmasıyla *Rosenberglar Olayı* aynı zamana rastladı, o kadar. *Howard Fast*'in yazısı bir edebiyat eleştirisi değildir, siyasal bir yazıdır. Onun düşünceleri beni bağlamaz..." biçiminde olmuştur.

Arthur Miller bu sorgulamadan herhangi bir isim vermeden ama komiteyle uzlaşarak dahası biraz da övgü alarak çıkmıştır. Bu açıdan *Arthur Miller*'in tavrının *Artı Fanzin*'in 12. sayısında söz ettiğim *Oppenheimer* ile bazı açılardan benzerlikleri olduğunu düşünüyorum.

Salem Cadıları'na Selam,

Oyunun esinlendiği gerçek olaylar 1692 yılında ABD'deki Salem Kasabasında geçer. Bu kasaba ve çevresindeki topraklarda yaşayan Prutenler, İngiltere Kilisesi ile uyum sağlayamadıkları için Amerika'ya göç etmişlerdir. Kökeni Protestanlık'a dayanan Pruten inanişına göre dünya tamamen bir manastırdır. Ödülün ve cezanın bu dünyada, kişinin çalışması karşılığı verileceği kabul edilir. Kişi başka birisinin yaşamdan haz almasına kötü gözle bakar. Amaçsız yapılan eğlencenin zaman israfı olduğu, eğer çocuk sahibi olmak isteniyorsa insanların birbiriyle cinsel ilişkiye girmesi gerektiği gibi katı ve çerçevesi kalın bir dünya görüşü egemendir. Prutenler için görünen dünya kadar gerçek görünmez bir dünya vardır. Tanrı, melekler ve şeytan o görünmez dünyadadırlar.

"Çocuklar görünen fakat duyulmayan olmalıdır" anlayışının benimsendiği bu toplulukta çocuklar sosyal hiyerarşinin en altındadırlar. Oyuncaklar ve oyunlar gereksiz görülmekte, çocuklar oyun oynamaktan yıldırlmaktadır. Kız çocukları daha fazla kısıtlanırken, erkek çocukları daha özgür bırakılarak onların avlanmalarına, balık tutmalarına,

ormanda dolaşmalarına izin verilebiliyordu. Kız çocukları çocukluktan itibaren iplik eğirme, yemek pişirme, dikiş dikme, örgü örme eğitimlerini alarak ailelerine, kocalarına hizmetçi olmaları için hazırlanıyordu.

Kadının erkeğe itaat etmesi şarttı. Ayrıca kadının, erkeğe nazaran yaradılışından kaynaklanan nedenlerle şeytanın hizmetinde çalışması daha olasıdır. Çünkü doğuştan şehvetlidirler.

Salem Cadı Mahkemeleri, yalnızca Salem'de değil, o bölgede birden çok yerleşim yerinde yapılmıştır. Birçok insan cadılıkla suçlanmıştır. 150'yi aşkın insan tutuklanmış ve hapsedilmiştir. Bu mahkemelerden en bilindik olanı ve Salem'de kurulan iki yerel mahkemede 29 kişi cadılıktan ölüme mahkûm edilmiş, bunlardan dördü kadın, beşi erkek asılarak idam edilmiştir. Bir erkek ise yalvarmayı reddettiği için ağır kayalar altında sıkıştırılarak öldürülmüştür. En az beş kişi de hapishanelerde hayatını kaybetmiştir.

Cadılık suçlamaları sayısındaki sıra dışı artış nedeniyle, bu olayın tarihsel içeriğinin birçok yönü günümüzde hem sosyolojik açıdan hem de psikolojik açıdan ele alınmaktadır.

1692-1952...

Arthur Miller her ne kadar bu oyunu yazarken 1950'li yıllardaki baskılara, soruşturmalara gönderme yapmadığını, Rosenberglerle ilgisinin olmadığını söylese de oyun düpedüz McCarthy Dönemi'ni ve o dönemin aydınlar üzerindeki ağır baskılarını, soruşturmalarını imlemiştir. 1692 ile 1952 arasında sıkı bir bağ kurulmuş Salem Kasabası dönemin ABD'sini simgeler hale getirilmiştir.

Öte yandan oyunun broşüründeki "Yönetmen Yazısı"nda bu bağa bir düğüm daha atılır ve 1692 ile 1952'ye 2022 eklenir. Ama ufak bir farkla... 2022 biçiminde yazılarak... Devamında yazının içinde de kimi sözcük ve tümcelerın üzerlerinin çizili olduğunu görüyoruz. Bağnazlığın, faşizmin, gelenekselliğın günümüzde de var olduğunu göstermek zorunda kalınmışçasına. Utanılarak...

O zaman Yönetmen Yiğit Sertdemir'in yazdıklarını özellikle üzeri çizili bölümlere dikkat çekerek alıntılalım.

"Yıl 1692... ABD'de Salem Kasabası... Çalışmanın ibadet sayıldığı, eğlenmenin günah olduğu, kadınların ikinci sınıf görüldüğü bir kasaba... Bu baskının patlaması olarak gece ormanda gizlice şarkılar söyleyip eğlenen, dans eden kasabanın kızları; bu erilme törenlerinde sınırları zorlamış, işin içine ruh çağırmayı, büyüyü katmışlardır. Gecenin devamında, kızlardan birinin babası, diğerinin amcası olan kasabanın rahibi ormanda onları basınca olaylar çocuksuluktan öteye taşıyacak bir ivmeye girer. Cadılık hikayeleri ortalığı kavururken henüz bu kasabaya uğramamıştır. Kendilerini kurtarmak için şeytanın içlerine girdiğini, yanlarındaki kölenin onları zorladığını, kasabadaki pek çok kadını şeytanın yanında gördüklerini söyleyen ve bu sayede kurban olacakken kurban etme gücünü elde eden kızlar kasabanın 'sözde' dengesini sarsar. İlk kurban edilenler 'ötekiler' olmuştur. Tanrının tüm isimlerini coğrafyalarından bağımsız ağzına alabilen toplum tarafından itilen ve çoğunluğun uzlaşacağı kurbanlar. Ve

fakat, çoğunluğun tahakkümü beraberinde yıkımı da getirir. Çünkü insanlar kurban istiyordur. Yargının, inancın, ekonomik çıkarların doğrultusunda ortak çalışması, çalıştırılması ile bu "cadı avı", bizden olmayanı yok etme güdüsü ile listeler yapmaya döner. Artık herkes her an cadı olarak görülebilir ve eğer başkasını o listeye eklemese kendini bir listede bulabilir.

Dolayısıyla iyilerle kötülerin savaşı başlar. İyilerin kötüye, kötülerin iyiye dönme yolculuğu da bir nevi 'insanlık testi'dir. Oyunun sonuna değin insanlık gözlerimizin önünde türlü sınavlardan geçer ve nihayetinde en büyük sınava varır. Toplum gözünde sarsılmaz olarak 'iyi' görünen iki kişi o sabah asılacaktır. Fakat gidişat iyi değildir. Zira asılan onca insan toplumda huzursuzluk yaratmış bu da yetmezmiş gibi öte yanındaki Andover kasabasında isyan ve ayaklanma bilgileri gelmiş, onları cadılıkla suçlayanları kasabadan kovdukları ve huzurla direnmeyi seçtikleri kulaktan kulağa yayılmıştır. Karar vericilerin yani yargıcın valinin ve rahiplerin önünde çetrefil bir karar vardır. Oyunun başında ilk kıvılcımı yakan kızların başını çeken Abigail ile yasak aşk yaşayan ve sonrasında pişman olup karısı ile dengeli yaşamını sürdürmeye çalışan kasabanın en çekinilen ve güvenilir isimlerinden olan 'vahşi' John; Abigail'in çocuk olmadığını sert biçimde anlayacak ve ipe gitmekteyken son sınavını verecektir. Valinin teklifi "Ya itiraf et ve bağışlayalım yahut asılacaksınız" John, imzalarsa yalan söylemiş ama yaşamı seçmiş olacaktır. İmzalamazsa asılacak ama onuruyla ölecektir. Dördüncü çocuklarına hamile olan ve doğurduktan sonra asılacak olan karısı Elizabeth ile o sabah asılmaya beraber götürüleceği kasabanın en iyi insanı bilge Rebecca'nın da gözleri önünde kararını bildirecektir.

Karar nedir?

Önemi var mıdır?

Bir çocuktan katil, bir vahşiden kahraman yaratan aynı eril zihin değil midir?

Demek ki Salem'deki ağaçlar hala ayakta dur.

"Yaşam... Tanrı'nın en büyük lütfudur bize..."

İyi seyirler,"

Son Olarak...

John, iyice köşeye sıkıştırıldıktan sonra, çaresizce çıkış yolu ararken: "Bu duruma ne diyorsun?" sorusuna "Ne diyeyim. Tanrı Öldü" yanıtını verir. Soruyu soran sorduğuna pişman olmuşçasına bakabilir. Evet... John'un Tanrısı, Rosenberglerin Tanrısı ortalarda yoktur. Sadece onların mı? O yıllardan bugüne dünya nüfusunun % 90'ının da tanrısı yoktur artık. Tanrılar ölüdür.

Oyun bitiminde salondan çıkar-ken aydınlık yüzlü epey yaş almış bir kadınla sohbet ettim. "Oyun düşündüğüm kadar sert gelmedi" dedi. Bir an düşündüm... Nasıl olur? Oyunda onlarca kişinin yok yere idamını izledik... Daha ne kadar sert olabilir ki? Sonra düşündüm ve biraz da hak

Oyun boyunca bir şeyler düzelecek mi diye merakla seyrederken, bir türlü düzelmediğini görürüz.

Salem'de işler bir türlü düzelmez.

Salem'de işler, yapması gerekenleri yapmayan Salemliler yüzünden bir türlü düzelmez.

Kendi yetiştirdiği ağaçlara asılan ve birbirini asan Salemliler...

Ormanın öte yanında, birlik olup bunlara müsaade etmeyen Andoverlular

Biz çocuklarımıza hep geçmiş acılarımızı dindirecek ninniler söyleriz. Ne ki bu ninniler yeni acıların önüne geçmeye yetmez.

Belki de gereken...

Oyun 1692 yılında Salem'de geçmektedir.

Bir ağacın ortalama ömrü 400-500 sene-dir.

verdim. Evet, Türkiye'de yaşıyoruz ve yarım yüzyıldır hepimizin tanık olduğu o kadar çok haksız infazlar gördük ki...

Sonra... perde arasında çıkan öğrencileri düşündüm.

Kaynakça

- Emre Kongar Resmi İnternet Sitesi (https://www.kongar.org/aydinlanma/2009/691_McCarthy.php)
- İhanet Yılları (Kavram Yayınları- 1. Basım 1980 sf:169)
- İBB Şehir Tiyatroları, Cadı Kazanı Oyun Broşürü. (2022)

DENEME

DOSTLUK KAVRAMI ÜZERİNE

Hüray KILIÇ

Bilişim çağındayız. Her bilgiye hızlı ulaşıp, her şeyi hızlı tüketiyoruz. Günümüzde dostluklar takipçi sayılarıyla ölçülüyor. Sosyal medya denen girdapta yabancılaşmış insanlar sanal dostlukları gerçek sanarak yaşıyor.

Oysa 16. yy'da *Pir Sultan Abdal* bir dost bulamadığından yakınmış: "*Ben bu dünyada ağlar gezerken / Bir dost bulamadım gün akşam oldu*" demiştir.

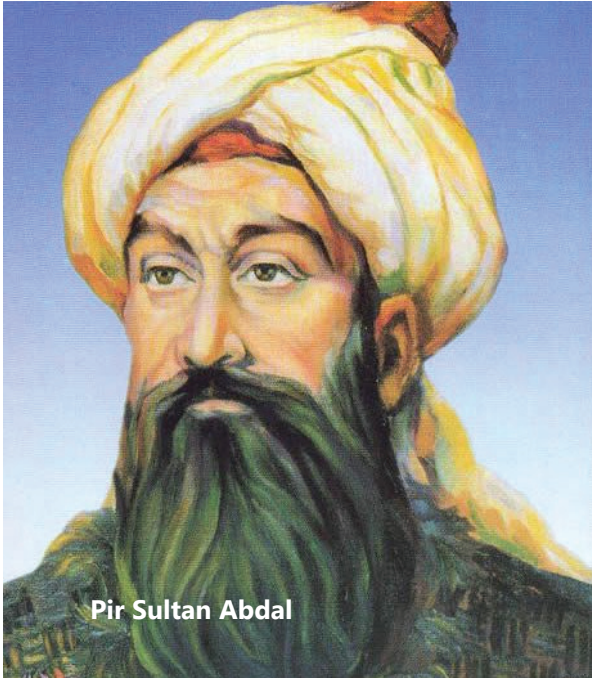
18. yy'da da İskoç Filozof *Adam Smith*'se: "(...) *uygar toplulukta insan her an, bir sürü insanın işbirliğini, yardımını gereksinir. Oysa birkaç kişinin dostluğunu kazanmak için hemen hemen bütün ömrü yetmez*" demiştir. (Milletlerin Zenginliği, İş Bankası Yayınları, 2006, İstanbul, S. 15)

Farklı yüzyıllarda, ayrı coğrafyalarda yaşamış iki kültür insanı bir paradoksa işaret ederler. Yani bir ömürde bir dost bulunmaması yüzyıllardır süregelen evrensel bir sorundur diyebilir miyiz? Savaşların, adaletsizliklerin, açlığın yaşandığı bu dünyada "*Tek derdimiz bu olsun*" dediğinizi duyar gibiyim...

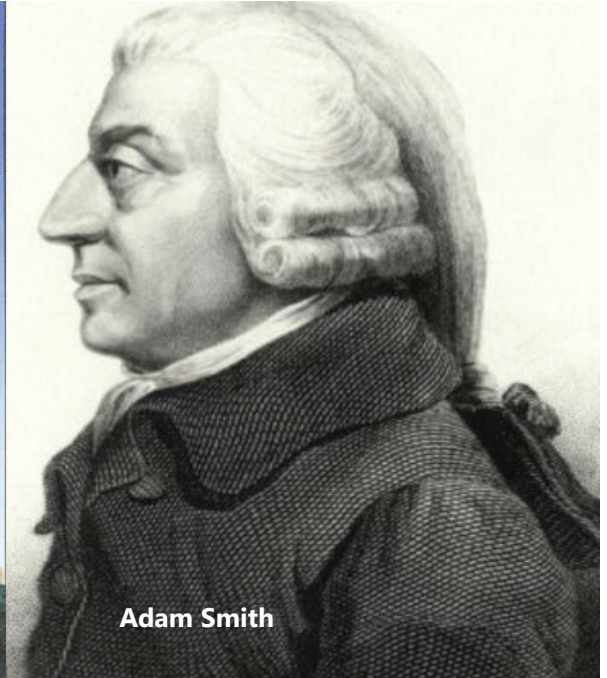
Pir Sultan'ın ve *Adam Smith*'in dillendirdikleri bu durum insanın insan olarak kendine yabancılaşmasıdır. İnsan kendini, eşit ve özgür bir diğer beni olarak değil de kendisinin bir yabancı olarak algılar.

Pir Sultan: "*Bozuk bu dünyanın temeli bozuk*" diyerek bir de yapısal bir soruna mı işaret ediyor acaba?

Her şeye karşın *Pir Sultan* yine de dost aramaktan vazgeçmez. İsyankâr bir çözüm arayışına girer. Dünyanın düzeni bozuktur ama sorunu çözecek yine insandır. *Adam Smith* de dost bulunamamasının ve yabancılaşmanın yanıtını *Pir Sultan*'a 200 yıl sonra verir. İşbölümü ve özel mülkiyet toplumda sınıfların oluşmasına neden olmuştur. Toplumda artık zenginler ve yoksullar vardır. Yabancılaşma insan ilişkilerine sinmiştir. Hoş geldin kapitalizm...

Pir Sultan Abdal

Adam Smith

Dost kazığından, dostun ihanetinden, gereksinim duyulduğu anda yalnız bırakılmasından, dostun düşman olmasından kaynaklı her insanın dost ve dostluk konusunda sayısız olumsuz deneyimleri de vardır. Tüm bunlara karşın insan ne dosttan ne de dostluktan vazgeçebilir. Ne diyor Anadolu ozanımız *Aşık Veysel*: "*Beyhude dolandım boşa yoruldu / Benim sadık yârim kara topraktır*". Dost arayışında olan *Aşık Veysel*, yaşadığı hayal kırıklıkları sonucu doğaya sarılmış. Bu onun için, insanlığın içine düşmüş olduğu kendine yabancılaşmış olma durumundan çıkış için bir çaredir belki... *Aşık Veysel* de her ne kadar toprağa sarılsa da: "*Ben giderim adım kalır / Dostlar beni hatırlasın*" demekten de vazgeçmez. Vazgeçemediğimiz nedir? Dost mudur yoksa dostluk mu?

Biraz yediğimiz dost kazıklarından söz edelim: İnsanlar arasındaki en büyük düşmanlıkların kökeninde dost kazıkları vardır. Bizleri en iyi tanıyanlar onlar olduğu için haince planları, kurnazca oyunları hep dostlarımız yapar. Kapitalist düzende kendine yabancılaşan insanların hayal kırıklıkları çoğu zaman dostlarındandır.

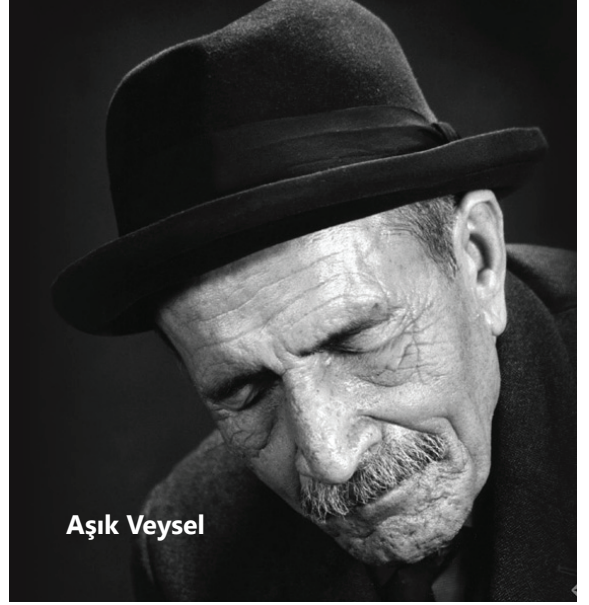
Ümit Yaşar Oğuzcan'ın "*Kendime Taşlar*" şiirinde "*Dostlarım*" başlığı altındaki şiiri şöyle:

Talihim pek açıktır dosttan, dostluktan yana

*Vardır her felakette dostlarımın markası
Öyle çoktur sayılmaz yediğim dost kazığı
Sağlam kalan yalnızca kulağımın arkası.*

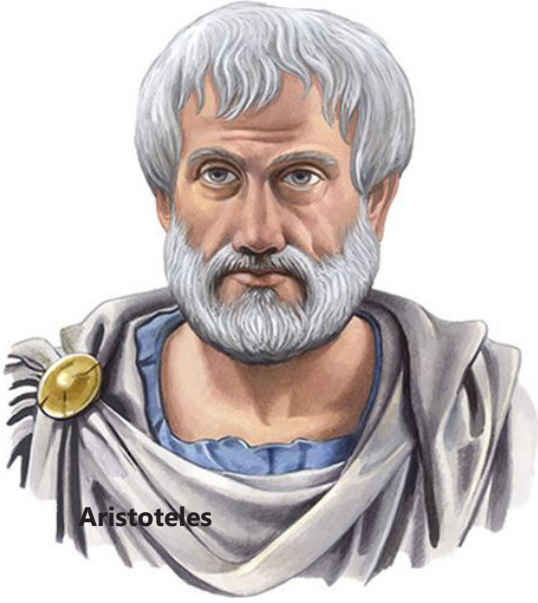
Şairler, ozanlar dostlarıyla yaşadıkları hayal kırıklıklarına karşın "gerçek" dost arayışından taa *Pir Sultan Abdal*'dan beri vazgeçememişlerdir.

Milattan önce *Aristoteles*'in söylediklerine bakarsak, "(...) her insanın bedeninde dostu kadar ruhu vardır" demiştir. (Nikomakhos Etik, BilgeSu Yayıncılık, Ankara, 2009, sf.155-194) *Aristoteles* Antik Çağ'da ilkesel olarak insan ilişkilerini değiş tokuş ilişkileri olarak ele almış. Kalıcı gerçek dostluk ilişkisini de

tokuşun gerçekleşme durumuna bağlamış. *Aristoteles* için gerçek bir dostluğun kurulabilmesi için toplumun ahlaki dostluk ilkesi üzerine oturtulması gerekmektedir. Dostluğun ön koşuluysa insan ilişkilerinde ahlaklılık ve erdemdir. Bu da ancak barışçıl bir ortamda olur. Barışın ve dostluğun olduğu toplumlarda her bir kişinin bedeninde toplumun tüm insanları kadar ruhu vardır, denilebilir. Bu durumda *Aristoteles*'e göre dostluk; ancak ilişkilerini barış ilkesi üzerine kurmuş olanlar arasında olabilir.

Aristoteles üç çeşit dostluk tanımlar; yararlı dostluğu, zevk dostluğu, yetkin dostluk. *Ethika Nikomakheia*'nın 8. kitabında, 2, 3, 4. bölümlerde şöyle der: "*Genel olarak her şeyin sevmeye değer olmadığı, yalnızca sevilesi olanın sevmeye değer olduğu benimsenir: sevilesi olan da, iyi, hoş ya da yararlı olandır. (...) Dostluğun nedenleri türleri bakımından birbirlerinden ayrılırlar; böylece çeşitli bağlılık ve dostluk türleri vardır; demek ki, sevilesi nesne sayısı kadar yani üç türlü dostluk vardır. Her türe bir bağlanma biçimi karşılıktır. (...) Oysa birbirlerini sevenler bağlılıklarını belirleyen görüş açısından birbirlerinin iyiliğini isterler. Böylece, karşılıklı dostluklar yarar üzerine kurulmuş olanlar birbirlerini kendileri için sevmezler ama birinden öbürüne gelebilecek iyilik açısından severler. Dostlukları*

zevk üzerine kurulmuş olanlar için de durum aynıdır, çünkü bunlar akıllı kişileri akıllılıklarından ötürü değil, yalnızca onlardan sağladıkları kişisel hoşnutluktan ötürü severler. Demek ki yararlılık için sevmek kendi iyiliği için sevmektir, zevk için sevmek de kendi zevki için sevmektir. (...) Öyleyse bu çeşit dostluklarda rastlantısal bir şeyler vardır, çünkü dost temelde sağladığı şeyden, sağladığı iyilikten ötürü sevilir, kendinden ötürü değil. Bu dostlukları esinleyenler aynı durumda kalmadıkları zaman bu dostluklar kolayca bozulur. (...) Dostluğun nedeni ortadan kalkınca dostluk da biter, bu nedenden başka temeli olmadığına göre. (...) Ama yetkin dostluk erdem yönünden birbirine benzeyen iyi insanların dostluğudur; çünkü onlar iyi insanlar olarak, kendiliklerinden iyi insanlar olarak birbirlerinin aynı biçimde iyiliğini isterler. Dostunun iyiliğini dostu için isteyenler iyi dostlardır, çünkü onlar kendi yapılarından ötürü dostturlar, rastlantısal olarak değil. (...) Erdemli kaldıkları sürece dostlukları sürer gider, erdem de kalıcı bir şeydir. (...) Elbette bu tür yetkin dostluklar çok az bulunur, çünkü böyle kişiler oldukça azdır. Bundan başka, böyle bir dostluk zaman ve alışkanlık gerektirir."

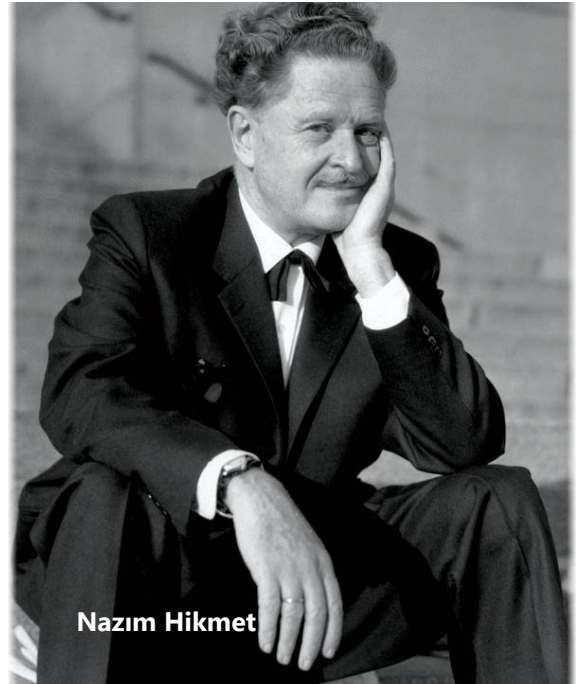
Aristoteles "yalnızca erdemli kişilerin dostluğu yarardan uzaktır" demiş. Nedenini de şöyle açıklamış. "Çünkü uzun zaman denemiş bir dost için herhangi bir kişinin söyleyeceği söze inanmak güçtür; tersine, bunlarda güvene, birbirine haksızlık etmemeye, kısacası gerçek dostluğun gerektirdiği her şeye rastlanır."

Nazım Hikmet'se "Dostluk" şiirinde dost ve dostluk arasındaki ince felsefi çizgiyi ortaya koymuş.

*Biz haber etmeden haberimizi alırsın,
Yedi yıllık yoldan kuş kanadıyla gelirsın.
Gözümün dilinden anlar, elimizin sırrını
bilirsın*

Namuslu bir kitap gibi güler, alnımızın terini silersin.

Nazım Hikmet dörtlükteki dost tipini yoldaşlık ve tutarlı insan tipi olarak çizmiş. Ancak şiirinin devamında: "O gider, bu gider, şu gider / Dostluk, sen yanı başımızda kalırsın" diyerek, dostların geçici olduğunu, dostlukların kalıcı olduğuna işaret etmiş. Nazım Hikmet'in bu diyalektik bakışı insanı hayata hazırlar.

Bir anekdot; *Nazım Hikmet* ile *Peyami Safa* çok iyi dostlarmış *Peyami Safa*, komünizmden *Nazım Hikmet*'i vazgeçirmeye çalışmış. Hatta ölümsüz eseri *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*'nu *Nazım Hikmet*'e adanmış. Zaman zaman aralarında ateşli tartışmalar yaşasalar da, *Peyami Safa*'nın "Moskova'dan gelen paraları kim aldı?" sorusu ilişkilerini bitirmiş. Daha sonra *Nazım Hikmet*, *Peyami Safa*'yı kazanmak için uğraşmış ama başarılı olamamış.

İlişkilerimizde kalıcı olan, bizi terk etmeyen, değişen dünyada somut bir kişiye işaret etmeyen dostluktur, dostlar değil. Dostların gelip, geçici olması bizi hayal kırıklığına uğratmamalı. Yaşamın savurduğu duygular ve zamanın ruhu değiştiği zaman dostumuzun yoksunluğu acı verse de, bizi hayal kırıklığına uğratsa da içimizdeki dostluk duygusunu özgür bırakmayı başarabilmeliyiz. Çünkü dost olarak gidenin dostluğu değil, yaşamımızdaki somut yeri bitmektedir bu da ileride yeniden dost edinme potansiyelini içinde barındırır.

Kaynaklar

- Milletlerin Zenginliği - *Adam Smith*
- Ethika Nikomakheia - *Aristoteles*
- Yeniden İmece Dergisi Sayı 57
- www.antoloji.com

KİTAP

KİTAP TANITIMI Hayatı Hazır Bulanlar

Suna CAN

Masamın üstünde "Hayatı Hazır Bulanlar" kitabı duruyordu. Bir zaman kitaba bakıp, kitabın adından yola çıkarak kendimle ilgili düşüncelere daldım. Daha adından başlaya-

rak, insanı içine çeken bu yapıtı; *Artı Fanzin* yazarlarından *Hüray Kılıç*'in ilk öykü kitabı, geçtiğimiz Ekim ayında *İnsancl* yayınlarından çıktı. Kitabın içinde toplam on beş öykü var. Her öyküsünü büyük bir keyifle okudum. Her bir öyküsünde yaşamdan/yaşamımdan bir kesit buldum. *Ümmü Kadın* öyküsünde geleneksel yaşam tarzındaki gelin-kaynana ilişkisinin genç çiftlere dayatılması... *Psikodrama* öyküsünde de "Hayır" demekte zorlanmamız... *Öğrenci Evi* öyküsünde de ahlak polisliği yapan ev sahibinin, kendi çıkarı söz konusu olduğunda sesini çıkarmaması gibi insana dair, yaşama dair izler bulunmaktadır.

Yazarımızın kitabı yayınlanmadan önce, geçmiş dönemlerde *İnsancl* dergisinde yazdığı deneme ve öykülerinde olduğu gibi toplumsal gerçekçilik anlayışını bu kitabında da yansıtmıştır. Yaşamın süzgecinden geçirilip karşımıza çıkan bu öyküler çağımızın tanıklarındır. Yolu açık olsun... Okuru bol olsun... Gelecekte çıkacak olan öykü kitaplarına yol olsun...

Öğrenci Evi*

Hüray KILIÇ

Kiralık ev aramaktan ayaklarımıza kara sular inmişti. Ev sahipleri öğrenciye kiraya vermek istemiyorlardı. Ne olacaktı şimdi? Öğrenci yurtları zaten çoktan dolmuştu. Okula yakın evler ateş pahasıydı. Üç kız arkadaş aynı evde oturmak zorundaydık. Sarıyer bizim için biraz uzaktı ama kira açısından uygun bir semtti.

Sonunda Sarıyer’de bir çatı katı bulduk. Önceki yıllar bu semtte oturan arkadaşlarımız olmuştu. O dönem İstanbul’a bir Arap turist akını olduğundan ev sahipleri hep “Yaza kadar.” diye şart koşuyorlardı. Yazın onlara daha pahalıya kiraya veriyorlardı. Kışın da tekrar öğrencilere... Tabi evler eşyalıydı. Bulduğumuz bu ev için böyle bir şart koşulmamıştı. Almanya’ya işçi olarak gitmiş Karadenizli bir ailenin yaptırdığı, üç katlı bahçe içerisinde bir binaydı. İzine geldikleri her yıl bir katını çıkmışlar, çatı katı da sanki bizim içindi. Tam tamamlanmış sayılmazdı ama yaşanılabilirdi. Önünde denize bakan büyük bir terası vardı. Sobalıydı, kirası uygun olduğu için evi tutmak zorunda kaldık.

Çok çocuklu bir aile apartmanıydı. Bu çocuklar oturduğumuz sürece odun çekmekte bizlere yararlı oldular. Çocukları örgütlemiştik, oyun oynar gibi odunları üçer, beşer yukarıya taşımamıza yardımcı oldular. Biz de onlara şeker verdik. Her katta ev sahibimizin tanışları oturuyordu. Bizim bir alt katımızda da beş kızıyla ev sahibimiz... Kocasını Alman-

ya’da çalışmayı sürdürüyor, yaz aylarında izinli geliyordu. Zeynep teyze, kızlarının eğitimi için Türkiye’de kalmıştı. Bir anne olarak beş kız çocuğuna göz kulak olmak hiç de kolay değildi. İri yarıydı, özveriliydi. Zamanında o da Almanya’da işçi olarak çalışmış ama Karadeniz şivesini hiç bırakmamıştı. Ara sıra Karadeniz Almancasıyla konuştuğu da oluyordu. Üç kızı imam hatip lisesinde okuyordu. İkisi daha küçüktü. Fotoğraflarından Almanya’ya gittiklerinde modern bir yaşam sürdüklerini anlıyorduk. Kerim amca uzun favorili, uzun saçlı bir yağız delikanlı, teyze de mini etekli, bakımlı bir kadın. Ancak bugünkü görüntüleri çok farklıydı... Sonradan orada cemaate katılmışlar, amca sakallı, teyze de türbanlı olup çıkmıştı, öbür dünya için yaşıyorlardı...

Mahalle ve komşularımızla alışma süreci sonunda birbirimizle kaynaştık. Öğrenci olduğumuz için akşam yemeklerimiz çoğunlukla komşularımızdan gelirdi. Aile apartmanı bizleri sahiplenmişti. Bizler de çocukların ödevlerine yardım ediyorduk. Arkadaşlarımız da yeni evimizi merak edip geliyorlardı. Böyle zamanlarda evdeki eksik olanları komşularımızdan tamamlıyorduk. Onlar da bu durumdan memnundular çünkü yeni insanlarla tanışıyorlardı.

İmam hatip lisesinde okuyan en büyük kızları Burcu’ydu. Sırasıyla Ebru ve Sumru geliyordu. Küçük kızların isimlerini anımsamıyorum. Herhalde onlarınki de ses uymuna uygundu. Bu üç büyük kız kardeş ve anneleri bizleri gözaltına almışlardı sanki. Büyük kız Burcu her gün okuldan geldikten sonra bizimle sohbet etmeye gelir, merak ettiği soruları bize sorardı. İngilizce öğrenmeye pek meraklıydı. Peşinden sırayla ziyaretler başlardı. Ya bir börek, ya bir kap yemeği bir gün Ebru, diğer gün Sumru getirirdi. Büyük kız Burcu ergenliğinin coşkusunu taşıyordu. Aman saçım görünmesinin telaşındaydı ama

zamanla bizim yanımıza başı açık gelmeye başladı. Çok güzel kıvrık, kabarık saçlarına imrenerek bakıyorduk. Daha sonraları bu durumu diğer kardeşleri de izlemişti.

Bir gün kızlı, erkekli bir grup arkadaşlarımız bize geldi. Bu durum Zeynep teyzenin hiç hoşuna gitmedi. Kız arkadaşlarımızın geleceğini sanmış. Bizler de politik davranıp eve gelip tanışmasını sağladık. Gereksinim duyduğumuz şeyleri onlardan istiyorduk zaten. Bu sefer sandalye istedik. Zeynep teyze kızlarla göndermedi, bizimle birlikte o da taşıdı. Erkek arkadaşlarımızla tanıştırdık. Masamıza buyur ettik. O da sohbet katıldı. Ne de olsa Almanya çİğnemiş kadın, serde Karadeniz mizahı da var. Bu sefer yaptığımız yemeklerden biz onlara götürdük. Politik davranmak zorundaydık. Onlar da biraz esnediler sanki. Böyle durumlar zaman zaman oldu. Arkadaşlarımız geleceği zaman Zeynep teyzeyi de davet ettik. Kimi zaman geldi, kimi zaman gelmek istemedi. Apartmanın güvenini kazanmıştık. Bir gün bize gelen mühendis arkadaşlarımızdan biri apartman otomatİğini tamir etti. Çok dua aldı...

Bir gün Burcu elinde bir adresle çıkageldi. Adres Amerika'dandı. Şaşırдық.

- Ne olur Tom Cruise'a mektup yazmak istiyorum yardım eder misiniz?

Üçümüz de şaşkın bakakaldık. Serpil arkadaşımız atıldı.

- Ne yazacağız ki?

- Onu çok sevdiğimi, evlenmek istediğimi İngilizce yazar mısın lütfen Serpil abla?

- Nereden buldun bu adresi?

- Mecmuadan kestim. Ama annem duymasın ne olur.

Üçümüz göz göze geldik. Gözlerimizle güldük.

- Ya adam evet derse?

Birden ellerini çırptı.

- Ay gerçekten kabul eder mi Allah'ım?

- Nasıl anlaşacaksınız? Yanında hep beni mi taşıyacaksınız?

Hepimiz güldük. Ama sonradan bir hüzün kapladı içimizi. Şimdi bastırılmış gençliğini nasıl anlatacaktık ona? Genç kızlık hayallerini süsleyen adamın umurunda bile olmadığını nasıl söyleyecektik?

Sonunda birimizin onu bu rüyadan uyardırması gerekiyordu. Ben önce bir ses ayarı yaparak, söze başladım... İnsanın biyolojik yapısından girdim, dinden, sınıf bilincinden, kapitalizmden, emperyalizmden çıktım. Burcu gittikten sonra da kendi ailelerimizin doğrularını, yanlışlarını tartıştık.

O günden sonra Burcu bize daha az uğramaya başladı. Küstürmüştük. Diğer kardeşler de az gelmeye başladılar. Bu bizim için pek iyi olmadı. Çünkü okul dönüşü mutfakta fazla zaman harcamaya başladık. Artık ciddi ciddi yemek yapıyorduk.

Bir yılı devirmiştik. Yaz tatiline giderken Zeynep teyze anahtarı istedi. Kocası izinli geldiğinde çatıda eksik olan yerleri yaptıracmış. Biz de bir sakınca görmedik. Birimizin anahtarını bıraktık.

Yaz tatili sonrası geldiğimizde apartmanda bir gerginlik vardı. Bir anlam veremedik. Kerim amca da Almanya'ya dönmüştü. Diğer kızlar okula giderken Burcu'yu göndermiyorlardı. Nedenini daha sonra komşulardan öğrendik. Köşedeki tüpçünün çırağıyla buluşuyormuş. Bu durum duyulmuş. Babası çok kızmış. Evden dışarı çıkmasını yasaklamış.

Serpil bir bahaneyle tüpçüye gidip çırağın Tom Cruise'a benzeyip benzemediğine bakıp gelmişti. Biz de az değildik hani...

Zeynep teyze iyice içine kapanmıştı. Fazla evden dışarı da çıkmıyordu. Derken Kerim amca bahara doğru Almanya'dan geldi. Beklenmedik bir gelişti bu... Bir akşam okul dönüşü Zeynep teyze;

- Amcanız geldi sizlerle konuşmak istiyor, akşam çaya gelin, dedi.

- Eyvah, dedik, yine ev aramalara başlayacağımız herhalde...

Çaylarımızı içerken Kerim amca sakalını sıvazlayarak sordu.

- Balkonda bira şişeleri, şarap şişeleri gördüm, kim içiyor bunları?

Hay bin kunduz... yaz tatiline giderken atmayı unuttuğumuz şişeleri görmüştü.

Üçümüzün de dili tutuldu sanki.

- Biz aşağı katınızda alnımızı secdeye vururken, sizler yukarıda şeytanla işbirliği yapıyor musunuz.

Birden öne atıldım.

- Ben içiyorum Kerim amca... Ama içtiğimize kanıt yalnızca şişeleri mi gördünüz? Camı, çerçeveyi mi indirmişim? Mahalleyi ayağa mı kaldırmışım? Uzun uzun naralar mı atmışım?

Serpil hemen;

- Ben de içiyorum, ama ağzıma, burnuma değil amca.

Ayşe arkadaşımız da bize katılınca bir sessizlik oldu.

- Tövbe edin, bir daha içmeyecekseniz edebinizle evimde oturun.

Yine ben öne atıldım.

- Yapamayacağım şey için söz veremem Kerim amca, ben yalan konuşamam.

Arkadaşlarım da beni desteklediler.

- O halde çıkın evimden. Size okul bitene kadar müsaade.

İçimize doğmuştu sanki... İçtiğimiz çay, yediklerimiz boğazımıza dizildi. Zeynep teyze ve kızlar ortadan toz oldular. "Tamam, çıkarız." deyip ayrıldık.

Şişeleri tatil dönüşü atmıştık oysa... "Bu da bize ders olsun." dedik.

Daha sonraki günler apartman bir hareketlendi. Tanımadığımız insanlar ellerinde hediyelerle ev sahibimize misafir oldular. Kerim amca ondan sonra Almanya'ya geri döndü. Ama biz artık finallere çalışıyorduk. Durumlarla pek ilgilenmedik.

Okul tatile girmeden bir öğrenci arkadaşımızın evini devraldık. O da eski otur-

duğumuz yere yakın sayılırdı. Taşınırken apartmanla, mahalleyle vedalaştık. Hepsi arkamızdan hüznünlendi. Zeynep teyze de üzgün görünüyordu.

Okulda yeni dönem başlamıştı ki bir gün yolda Sumru'yu gördüm. Kaldığımız evi gösterdim. "Buyurun gelin" dedim. İki gün sonra yeni taşındığımız mahallemizdeki bakkal amca;

- Kızım hani Almanyalı Kerim var ya sizin eski ev sahibinizmiş.

Vay be ışık hızı iletişime bak...

- Tekrar kiracısı olmanızı istiyormuş.

Duyduklarıma inanmadım. Bakkal amca da kafa bir adamdır. Her işimize de koşmuştur. Tezgah altı bira filan da satar.

- Hayırdır bizimle içmeye mi karar vermiş? Kiracı mı bulamamış? Çok geç artık, geri dönmeyiz.

Bu sözlerim Kerim amcaya ışık hızıyla iletilmiştir artık.

Aradan bir yıl daha geçti. Burcu'nun nişanlandığını duyduk. Serpil arkadaşımız mezun olup, memleketine geri dönmüştü. Ben de çalışmaya başlamıştım. İki kız arkadaş kirayı paylaşıyorduk artık.

Bir gün Sumru bize bir davetiye getirdi. Burcu evleniyormuş. Israrla gelmemizi bekliyorlarmış. Annesi öyle söylemiş. Düğün salonuna minibüs tutmuşlar. Bizi de kapıdan alacaklarmış. O günü iple çektik. Burcu, Tom Cruise'unu bulmuş muydu acaba?

Biz de en güzel giysilerimizle düğüne gittik. İstinye'de güzel bir salonda. Bütün mahalle oradaydı. Burcu her gelin gibi güzeldi. Garip olan şey başı açıktı, duvağı kıvırcık saçlarının arasında kayboluyordu... Kızcağızı Tom Cruise'la evlenme düşü kurarken kendinden epeyce büyük olduğu belli, kart bir horoza vermişlerdi. Adam tüccarmış... Almış tazecik kızı... Üzüldük, kızdık...

Yemek servisi başladı. Her şey bol bol. Bir ikinci şok daha yaşadık. Servis içkiliydi... Cici

damat kadeh kaldırıyordu... Gözlerim Kerim amcayı aradı. Bulamadım. Zeynep teyzeye sordum. "Dışarı çıktı" dedi. Üşenmedim, omzuma ceketimi alıp ben de çıktım.

Kerim amca elinde sigara, hayatın ona oynadığı bu ağır oyunu dışarıda volta atarak geçiştirmeye çalışıyordu sanki. Yanına yaklaştım.

- Kerim amca, hayırlı olsun, gelsenize içeri. Gözlerini benden kaçırdı.
- Yok gelemem, böyle iyi...

* Hüray Kılıç, *Hayatı Hazır Bulanlar*, İnsancıl Yayınları, 2023, İstanbul, S. 13

Nihat BEHRAM

SÜRGÜN

Uyandırın anamı
Söyleyin gidiyorum
Yolumu gözlemesin
Dönemem belki geri

Arkadaşlarım duysun
Kardeşim bunu bilsin
Söyleyin gidiyorum
Dönemem belki geri

Babama haber salın
Çiçekler onda kalsın
Sulasın günaşırı
Dönemem belki geri

Korulara söyleyin
Dağlara asmalara
Baygın çocukluğumun
Çınladığı kırlara

Söyleyin gidiyorum
Dönemem belki geri
Gelsinler anılarım
Uğurlasınlar beni

Sadece sevdiğime
Söylemeyin duymasın
O kadar körpe ki kalbi
Bilmiyor yitirmeyi
Söylemeyin bu akşam
Sevdiğim ağlasın

